

Literatura przedmiotu

Ahmadov A. 2011. *When great minds don't think alike: using mock trials in teaching political thought*, „PS: Political Science & Politics” 2011, vol. 44/3, s. 625–628.

Bojarski Ł., Namysłowska-Gabrysiak B. 2008. *Symulacja rozpraw sądowych jako metoda edukacyjna. Materiały do przygotowania i przeprowadzenia symulacji*. Fundacja Uniwersyteckich Poradni Prawnych.

Farmer K., Meisel S.I., Seltzer J., Kane K. 2013. *The mock trial: A dynamic exercise for thinking critically about management theories, topics, and practices*, „Journal of Management Education” 2013, vol. 37/3, s. 400–430.

Idaho Law Foundation. 2021. *Idaho Mock Trial Scoring Guide*. <https://isb.idaho.gov/ilf/wp-content/uploads/sites/2/Idaho-Mock-Trial-Scoring-Guide.pdf>; dostęp: 03.03.2023.

Levvis G.W. 2012. *A Middle School Guide to Debate, Mock Trial and Critical Thinking*, „Torrington Articles” 2012, vol. 6, s. 2–143.

Nineteenth Judicial Circuit Court, Lake County Illinois. s.a. *Guide to Conducting Mock Trials*. <https://www.19thcircuitcourt.state.il.us/1610/Guide-to-Conducting-Mock-Trials>; dostęp: 03.03.2023.

Walker F.R. 2005. *The Rhetoric of Mock Trial Debate: Using Logos, Pathos and Ethos in Undergraduate Competition*, „College Student Journal” 2005, vol. 39/2, s. 277–286.

7. Debata oksfordzka

Debata oksfordzka to format o określonych regułach i konwencji stylistycznej, w którym celem argumentacji dwóch stron jest zarysowanie osi problemowej, jaka występuje w obrębie tezy. Konfrontowane są tu dwa odmienne stanowiska wobec określonego problemu, by umożliwić pełne zrozumienie jego istoty. Niektóre zasady są zmienne (dostosowane do potrzeb i zwyczajów danego środowiska), jednak określone cechy formatu pozostają kluczowe dla debaty oksfordzkiej, a odstępianie od nich wiąże się z niedotrzymaniem tradycji.

Uczestnicy – podzieleni na dwie drużyny – poznają temat debaty z wyprzedzeniem. Jednak zwyczajowo dopiero na około 15 minut przed rozpoczęciem dowiadują się, po której stronie mają się opowiedzieć, stając się tym samym zespołem propozycji lub opozycji. Podczas wielodniowych przygotowań do debaty uczestnicy opracowują zatem argumenty dla obu stron, co pozwala im głębiej zrozumieć temat. Celem mówców w tym formacie jest przede wszystkim spójne i logiczne przedstawienie stanowiska drużyny, którą reprezentują.

7.1. Rys historyczny oraz osadzenie kulturowe

Często wskazuje się, że historia debaty oksfordzkiej zaczęła się już w XIX-wiecznej Anglii przy renomowanych ośrodkach uniwersyteckich – w Oksfordzie i Cambridge. Tam powstały kluby debatanckie Cambridge Union Society (CUS) i Oxford Union Society (OUS), które opracowały format debaty mającej w założeniu przede wszystkim pokazywać złożoność poruszanych tematów, ale i rozwijać wśród studentów – przyszłej krajowej elity – umiejętności perswazji oraz publicznego przemawiania. Zasady i obyczaje prowadzonych przez stowarzyszenia debat wywodzą się w dużej mierze z tego, jak wygląda procedura ustawodawcza w parlamentarnej Izbie Gmin. Nawet fizyczny układ debaty – drużyn propozycji i opozycji siedzących naprzeciw siebie – ma wywodzić się z tego źródła. Pierwsza debata między mówcami CUS i OUS odbyła się w 1829 roku i dotyczyła wyższości

twórczości dramaturga Percy'ego Bysshe'a Shelleya (absolwenta Oksfordu) nad twórczością George'a Gordona Byrona (absolwenta Cambridge). Oba stowarzyszenia wciąż istnieją i debatuje na temat istotnych problemów społeczno-politycznych, często w towarzystwie znamienitych gości, a do byłych członków tych klubów można zaliczyć m.in. Ariannę Huffington (założycielkę „The Huffington Post”) czy byłego premiera Wielkiej Brytanii – Borisa Johnsona.

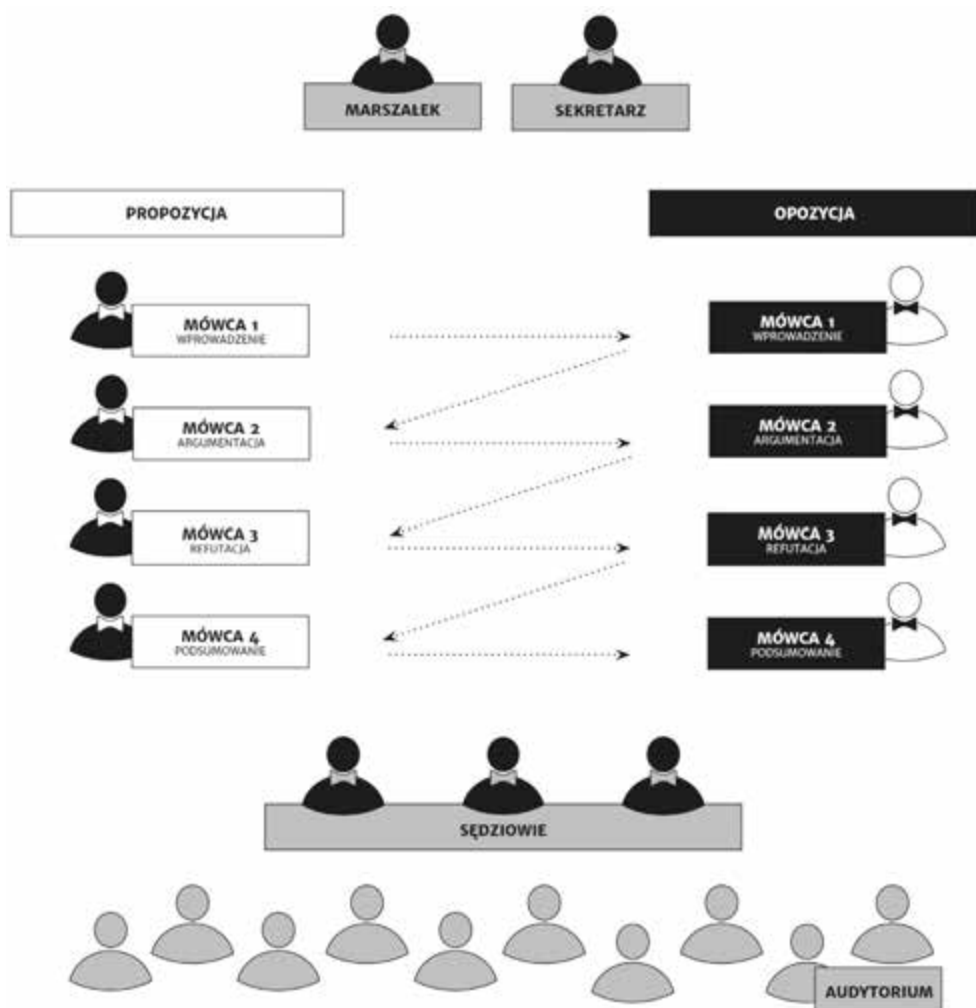
Format debaty oksfordzkiej w jej dzisiejszym rozumieniu wśród polskich odbiorców ma swoje źródła w latach 90. XX w. (zob. Piosik w tym tomie). W wyniku transformacji ustrojowej w Polsce pojawiły się potrzeby otwartej dyskusji na forum publicznym, a co za tym idzie kształcenia umiejętności występowania przed publicznością. Taką misję obrało wiele organizacji pozarządowych, między innymi fundacja Szkoła Liderów i jej założyciel – profesor Zbigniew Pełczyński, wykładowca na Uniwersytecie w Oksfordzie. Wykorzystywanie debaty, określanej mianem oksfordzkiej, jako sformalizowanej merytorycznej formy dyskusji przy jednoczesnym budowaniu szacunku do oponenta i rozwijaniu umiejętności przemawiania i argumentacji było jedną z misji fundacji, od tego czasu ten rodzaj debaty funkcjonuje w Polsce i wciąż się rozwija.

Format debaty oksfordzkiej obecnie funkcjonujący w Polsce różni się od tego, który pielęgnowany jest na angielskich uczelniach. Jednocześnie formuła tej debaty w Polsce – jej zasady i struktura – ewoluowała na przestrzeni lat, aby dotrzeć do tej, która jest dziś najbardziej rozpowszechniona (zob. Piosik w tym tomie). Początkowo debatą oksfordzką zainteresowani byli głównie politycy, dziennikarze czy społecznicy. Z czasem jednak potencjał tego formatu zaczęto wykorzystywać w dydaktyce i debata oksfordzka nieśmiało wkroczyła do szkół i na uczelnie, rozszerzając swoją tematykę poza zagadnienia polityczne (zob. Kolbuszewska w tym tomie).

Obecnie ten format wykorzystywany jest jako narzędzie dydaktyczne na różnych etapach edukacji, aby kształtować umiejętność publicznego wypowiedzania się, krytycznego myślenia i tworzenia argumentów. Debata oksfordzka jest także powszechnym formatem turniejowym – organizowane są mistrzostwa na poziomie lokalnym i ogólnokrajowym, w których prezentują się drużyny złożone z początkujących lub wprawionych mówców, ścierających się w dyskusji. Jako najpopularniejsze z nich można wymienić Akademickie Mistrzostwa Polski Debat Oksfordzkich (AMPDO), Śląski Turniej Debat Oksfordzkich czy Turniej Debat Historycznych. Przez lata powstało również wiele fundacji, stowarzyszeń i grup, które krzewią ideę debatowania w tym formacie i prężnie działają na poczet rozwoju i utrzymania jego tradycji.

7.2. Struktura debaty

W Polsce debata oksfordzka stanowi jeden z najpopularniejszych formatów. Charakteryzuje się oficjalnym stylem: uczestnicy występują w formalnych strojach, wymagana jest od nich również wysoka kultura osobista, okazywanie wzajemnego szacunku i stosowanie zwrotów grzecznościowych, na przykład poprzedzanie wypowiedzi formułą: „Szanowny panie marszałku/szanowna pani marszałek, szanowni oponenti, szanowna publiczności”. Skonwencjonalizowane jest również rozmieszczenie uczestników: zajmują oni konkretne miejsce w zależności od pełnionej przez siebie funkcji.

Rysunek 22.6. Debata oksfordzka.

Uczestnicy

W debacie oksfordzkiej biorą udział dwie czteroosobowe drużyny, zajmujące przeciwne strony w sporze: propozycja i opozycja. Patrząc z perspektywy widowni, drużyny zasiadają odpowiednio po lewej i prawej stronie sali. Zadaniem **propozycji** jest udowodnienie prawdziwości bądź słuszności sformułowanego w tezie twierdzenia, **opozycji** zaś – obalenie tezy oraz wskazanie błędów i nieścisłości w argumentacji oponentów.

Każdy mówca w drużynie ma z góry określoną rolę i cel, które odzwierciedla kolejność przemawiania:

- pierwszy mówca precyzuje pojęcia w tezie, przedstawia stanowisko drużyny i linię argumentacji;

- drugi mówca rozwija argumentację;
- trzeci mówca zbija argumenty oponentów;
- czwarty mówca podsumowuje debatę.

Nad całością czuwa **marszałek**. Jako gospodarz zajmuje centralne miejsce w sali, naprzeciwko audytorium, sędziów i drużyn, obok niego lub przed nim znajduje się zaś mównica, skierowana w stronę widowni. Marszałek sprawuje pieczę nie tylko nad sprawnym przebiegiem turnieju, lecz także nad przestrzeganiem regulaminu oraz formalnych zwyczajów i tradycji całego zdarzenia.

Marszałek rozpoczyna turniej, witając wszystkich uczestników, następnie ogłasza tezę i przedstawia drużyny, w toku debaty zaś udziela głosu mówcom. Ma on prawo zwracać uwagę wszystkim uczestnikom (zarówno debatantom, jak i publiczności) w przypadku naruszenia zasad lub obyczajów. Wspólnie z jurorami decyduje również o przyznaniu ewentualnych punktów ujemnych (karnych) za uchybienie zasadom debaty. Z tych powodów konieczne jest, by marszałek dokładnie znał regulamin i konwencję debaty oraz dawał dobry przykład i w sposób godny reprezentował środowisko debatanckie.

Marszałka niekiedy wspiera **sekretarz**, który zajmuje miejsce obok niego. Odpowiedzialny jest za techniczną stronę debaty – mierzy czas wystąpień mówców, sprawdza, czy debatancki nie korzystają z niedozwolonych urządzeń (telefonów, tabletów, komputerów). Kontroluje też przestrzeganie regulaminu przez uczestników debaty.

Oceną wystąpień zajmuje się **jury**, w skład którego wchodzi minimum trzech sędziów, w tym jeden sędzia główny (najbardziej doświadczony). Liczba jurorów może wzrosnąć nawet do dziewięciu, zawsze jednak powinna być nieparzysta. Każdy juror może wskazać jednego zwycięzcę na podstawie kryteriów zawartych w przeznaczony do tego karcie oceny. Panel sędziowski znajduje się przed publicznością, naprzeciwko marszałka.

W większości oficjalnych turniejów **audytorium** nie ma wpływu na przebieg i wynik debaty. Podczas Akademickich Mistrzostw Polski Debat Oksfordzkich (AMPDO) lub Mistrzostw Polski Debat Oksfordzkich (MPDO), debaty odbywają się z obecnością publiczności, widzowie jednak nie biorą udziału w głosowaniu zwykle też nie mogą zadawać pytań. Jednak w konwencji debaty oksfordzkiej to audytorium jest najważniejsze – do niego zwracają się mówcy, a sędziowie starają się w nie wcielić.

Przebieg debaty

Tematyka debat oksfordzkich jest obszerna i może dotyczyć zarówno polityki, spraw społecznych, jak i szeroko pojętej nauki czy też kwestii moralnych. Istotnym elementem formatu jest ogłoszenie tezy, co następuje zwykle na tydzień przed debatą, dzięki czemu uczestnicy mają czas opracować argumenty popierające i obalające tezę. Stronę, za którą będą się opowiadać podczas samego turnieju, poznają dopiero 15 minut przed rozpoczęciem. Tezę stanowi zdanie twierdzące lub przeczące, np. teza w finale III edycji AMPDO z 2019 r. brzmiała: „Należy zmodyfikować w Polsce system studiów tak, aby studenci studiów medycznych byli zobligowani do odpracowania swojej edukacji w Polsce”. Jak widać, główny cel tego formatu – prowadzenie kulturalnej dyskusji w celu pogłębienia rozumienia problemu – przejawia się nie tylko w samej idei, ale również w sposobie organizacji, która zmusza wszystkich debatantów do opracowania argumentów dla obu stron sporu.

Samo wydarzenie składa się z następujących etapów:

- rozpoczęcie debaty przez marszałka, powitanie uczestników, ogłoszenie tezy, przypomnienie reguł;
- mowy: naprzemiennie wystąpienia mówców obu drużyn;
- narada jurorów i wystawienie ocen;
- informacja zwrotna i ogłoszenie wyników.

Debatę zawsze rozpoczyna drużyna propozycji, a następnie głos zabierany jest przez mówców obydwu drużyn naprzemiennie. Na każdą z mów przeznaczonych jest zwykle pięć minut. Marszałek ma prawo odebrać głos mówcy, jeśli ten przekroczy dozwolony czas, a w przypadku, gdy jego wypowiedź przedłuży się o ponad 10 sekund od końca przewidywanego czasu, marszałek musi zakończyć jego wystąpienie.

W przebiegu debaty istnieje tradycja **zadawania pytań i udzielania informacji**. Mówcy mogą wykorzystywać krótkie wtrącenia, które służą odniesieniu się do mowy oponenta w trakcie jej trwania, a zgłaszane są przez uniesienie ręki przez osobę, która chce zadać pytanie bądź przedstawić informację. Mówca zwykle ma obowiązek udzielić takiej osobie głosu, może to jednak zrobić w dowolnie wybranym przez siebie momencie (choć pytania nie mogą się pojawić w tzw. czasie chronionym, czyli ostatnich 30 sekundach wystąpienia). Następnie powinien odnieść się do wypowiedzi przeciwnika w wyczerpujący sposób. Za rzetelną odpowiedź bądź komentarz mówca otrzymuje punkty, w przypadku ich braku – zwykle może być ukarany punktacją ujemną. Takie wtrącenie może być użyte dwukrotnie podczas jednej mowy. Ocenie podlega zarówno jakość wtrącenia, jak i sposób odpowiedzi na nie. O punktacji decyduje również sposób zadania pytania: adwersarz nie może przekroczyć 10 sekund na wypowiedzenie kwestii, w przeciwnym razie marszałek odbiera mu głos, a pytany otrzymuje taką liczbę punktów, jakby udzielił wyczerpującej odpowiedzi. Jeśli mówca nie dostanie żadnych pytań lub informacji, otrzymuje maksymalną liczbę punktów. Dlatego to od aktywności przeciwników w dużej mierze zależy, ile punktów zyska bądź straci mówca.

Podczas debaty każda drużyna może raz wykorzystać tzw. **tryb *ad vocem***. Jest to minutowe wystąpienie, następujące zaraz po mowie, do której zostało zgłoszone. Sygnalizuje się je przez podniesienie przeznaczony do tego karty, natomiast głosu udziela marszałek. Przemówień w tym trybie nie może zgłaszać mówca tej samej drużyny ani mówca, który będzie przemawiał w następnej kolejności. Ważne jest również, że nie można zgłaszać go do czwartej mowy, natomiast można zgłosić *ad vocem* do *ad vocem*. Dzięki temu trybowi członek drużyny przeciwnej ma możliwość natychmiastowego odniesienia się do wypowiedzianej kwestii poza kolejnością. Daje to więc szansę poruszenia palących kwestii *ad hoc* i dzięki temu wprowadza dynamikę, ożywia dyskusję, jak również dostarcza narzędzia do taktycznych rozgrywek.

Schemat zadawania pytań i udzielania informacji podczas mów oponentów należy do tradycyjnych zasad debat oksfordzkich, natomiast tryb *ad vocem* to modyfikacja, wprowadzona podczas pierwszych AMPDO w 2017 roku. Tryb *ad vocem* w przypadku AMPDO to dodatkowe wystąpienie trwające minutę, z kolei na poznańskich MPDO są to dwa 30-sekundowe wystąpienia.

Role mówców

Każdy członek drużyny posiada konkretną rolę, cele są szczegółowo określone ze względu na kolejność, w jakiej mówcy występują. Zawodnicy obu drużyn mają do wypełnienia podobne zadania, ale – z racji dynamiki debaty – podczas samych przemówień mogą pozwolić sobie na pewną elastyczność, tak by dostosować tok swojej wypowiedzi do zmieniającej się sytuacji. Realizacja wyznaczonych celów stanowi jeden z elementów wpływających na ostateczną ocenę mówcy.

Pierwsi mówcy rozpoczynają debatę. Ich zadaniem jest wprowadzenie publiczności w problematykę: tłumaczą, jak drużyna rozumie tezę, objaśniają występujące w niej pojęcia i precyzyjnie określają swoje stanowisko. Już na tym etapie budują charakter dalszej dyskusji i nadają jej ton. Niewątpliwą przewagą mówcy propozycji jest fakt, że to on wyznacza oś sporu: jako pierwszy wskazuje na problematykę tezy i przedstawia ją z perspektywy swojej drużyny oraz jej strategii argumentacyjnej. Pierwszy mówca opozycji może nie zgodzić się z rozumowaniem zaproponowanym przez oponenta. Musi jednak wykazać powód, dla którego proponowane przez niego definicje nie są zgodne z logiką lub stanem faktycznym. Może też już na tym etapie polemizować z definicjami propozycji, by nakierować tok dalszych wystąpień w stronę przygotowanej przez jego drużynę linii argumentacyjnej. Dodatkowo pierwsi mówcy, jeśli wystarczy im czasu, mogą wejść w rolę drugiego mówcy i rozpocząć właściwą argumentację. Ta elastyczność jest szczególnie przydatna dla mówcy opozycji, który musi dostosować tok swojej wypowiedzi do tego, co wygłosił przedmówca.

Drudzy mówcy mają za zadanie rozwinąć argumentację zgodnie z wyznaczonymi ramami sporu. Ich celem jest przedstawienie logicznego wywodu, wyjaśnienie i udowodnienie argumentów drużyny. Przytaczane argumenty powinny ilustrować odpowiednimi przykładami i popierać faktami. Częstą praktyką, zwłaszcza w przypadku opozycji, jest debatowanie komparatywne, które przedstawia racje drużyny w kontekście twierdzeń oponentów. Dzięki temu mówca może od razu wykazywać, że argumenty jego drużyny są trafniejsze. Drudzy mówcy mogą również w toku swojej przemowy doprecyzować rozumienie tezy lub zacząć kontrargumentację lub polemikę z definicjami przeciwników.

Trzeci mówcy skupiają się na kontrargumentacji i podważaniu twierdzeń drużyny przeciwnej. Ich najważniejszym zadaniem jest osłabienie linii argumentacyjnej oponentów. Zbijanie argumentów powinno opierać się na analizie wypowiedzi przedmówców, ukazywaniu błędów logicznych lub niepoprawności przytaczanych przykładów. Z tego względu uważa się, że rola trzeciego mówcy jest najtrudniejsza, ich mowy w dużej mierze muszą być tworzone w czasie trwania debaty. Większą część pierwszej i drugiej mowy można przygotować przed debatą, mowa trzecia musi jednak odnosić się do tego, co zostało dopiero powiedziane. Ta pozycja wymaga więc nie tylko dobrego przygotowania, lecz także umiejętności analizy wypowiedzi poprzedników i układania mowy na bieżąco, w trakcie turnieju. Trzeci mówcy, jeśli wystarczy im czasu, mogą przytoczyć nowe argumenty dla poparcia stanowiska swojej drużyny lub rozpocząć podsumowanie debaty.

Czwarcni mówcy podsumowują debatę. W tym celu powinni skupić się na wszystkich poprzednich wypowiedziach: przypomnieć stanowisko drużyny i ich rozumienie tezy, wskazać najważniejsze argumenty, sytuując je wokół osi sporu, i zderzyć je z argumentami przeciwników. Nie jest to zwyczajne streszczenie dotychczasowych ustaleń, ale również

udowodnianie, że drużyna mówcy wygrała debatę. Oprócz tych głównych zadań, czwarcy mówcy mogą dokończyć wywód poprzedniego mówcy, czyli refutację. Ze względu na to, że jest to mowa końcowa, która zbiera i podkreśla najważniejsze ustalenia debaty, drużyna opozycji ma tu zdecydowaną przewagę: to do niej należy ostatecznie słowo, a wypowiedziane treści nie będą już mogły zostać skomentowane przez oponentów.

7.3. Kryteria oceny

Debata oksfordzka to przede wszystkim pole wymiany rzeczowych argumentów na temat danej tezy. Z tego względu debatanci muszą pamiętać, żeby skupić się na sformułowaniu rozbudowanych argumentów, które będą odpowiednio uzasadnione i zilustrowane, i dzięki temu zostaną dobrze ocenione przez sędziów debaty. Co zatem podlega ocenie? Oceny można podzielić na indywidualne (ocena każdego z debatantów z osobna) i grupowe (ocena całej drużyny). Zależnie od miejsca czy organizatora debaty kryteria oceny mogą się różnić, chociaż najczęściej przybierają podobne formy. Jak taka ocena wygląda m.in. na AMPDO, można zobaczyć w tabeli karcie przytoczonej *in extenso* w rozdziale poświęconemu sędziowaniu debat (zob. Rogowska, Buła w tym tomie).

Istnieje również kilka błędów, których debatanci powinni unikać, ponieważ sędziowie mogą przyznać za nie punkty ujemne. Są to na przykład:

- argument *ad personam*, czyli argument erystyczny, który uderza bezpośrednio w innego debatanta, a nie w prezentowany przez niego argument;
- przeszkadzanie podczas debaty, np. rozmawianie w trakcie wypowiedzi innego mówcy. Sędzia może przyznać punkty ujemne, jeśli marszałek w trakcie debaty zwróci uczestnikowi uwagę, że nie zachowuje on ciszy;
- przedłużenie wystąpienia: każdy z mówców ma wyznaczony nieprzekraczalny czas na wystąpienie. Jeżeli go przekroczy, marszałek zmuszony jest odebrać mu głos i przyznać punkty ujemne.

W zależności od turnieju te kryteria mogą ulegać modyfikacjom. Więcej na temat oceny w debacie oksfordzkiej można przeczytać w rozdziale poświęconym sędziowaniu debat.

Literatura przedmiotu

Dołęgowski T., Labuda W. red. 2021. *Szermierka na słowa. O debacie oksfordzkiej i nie tylko*, Poltext, Warszawa.

Krakowskie Stowarzyszenie Mówców. 2019. *Karta Oceny Akademickich Mistrzostw Polski Debat Oksfordzkich*, Kraków. <https://ampdo.pl/wp-content/uploads/2017/08/Karta-Oceny-AMPDO.pdf>; dostęp: 13.12.2022.

Kruszyński M., Tarnowski B. 2020. *Podręcznik do debat oksfordzkich dla debatantów, sędziów nauczycieli, organizatorów*, Fundacja Nowy Głos, Warszawa. <http://debataoksfordzka.pl/wp-content/uploads/2019/08/Podr%C4%99cznik-do-Debat-Oksfordzkich-Bartosz-Tarnowski-Micha%C5%82-Kruszy%C5%84ski-1.pdf>; dostęp: 13.12.2022.

Mazurek T., Nowak P., Piosik J., Zybala M. 2016. *Polska między Wschodem i Zachodem. Ogólnopolski turniej debat — podręcznik do debat oksfordzkich*, Instytut Wschodnich Inicjatyw, Kraków.

Fabiszak J. 2019. *Polonistyczna dydaktyka ogólna*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.